

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. ความหมายเกี่ยวกับลักษณะความเป็นพลเมืองดี
2. การวิเคราะห์เนื้อหา
3. ความหมายและความสำคัญของหนังสือเรียน
4. ความหมายและความสำคัญของหนังสืออ่านเพิ่มเติม
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความหมายของความเป็นพลเมืองดี

การจัดการศึกษาให้กับคนในประเทศ ไม่ว่าจะในประเทศใดก็ตาม ต่างก็มุ่งหวังจะปลูกฝังความเป็นพลเมืองดีให้กับคนในประเทศของตน เพราะลักษณะความเป็นพลเมืองดีเป็นสิ่งที่พึงประสงค์ของแต่ละสังคม ฉะนั้นในแต่ละสังคมจึงมุ่งที่จะกำหนดและปลูกฝังลักษณะความเป็นพลเมืองดีให้แก่คนในสังคม ซึ่งมีลักษณะแตกต่างกันไปตามสภาพภูมิศาสตร์ เวลา การปกครอง วัฒนธรรมและค่านิยมของสังคม แต่โดยสรุปก็มีทั้งประเด็นที่คล้ายคลึงและแตกต่างกัน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ทรงมีพระราชดำริเกี่ยวกับคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีไว้ดังนี้ (ไกรยุทธ ธีรตยา คีรินทร์, 2531)

1. มีฉันทะและวิริยะ
2. ความอดกลั้นและความเข้มแข็ง
3. ความตั้งใจจริงและจริงใจ
4. ความถูกต้องและยุติธรรม
5. ความเมตตากรุณาและความเสียสละ
6. ความสามัคคีพร้อมเพรียง
7. ความสุจริตและความกตัญญู
8. วินัย

พระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญา นันทภิกขุ เขมกะ,ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึงคนดีไว้ในหน้าที่ของ
คนว่า คนดี คือคนที่มีวิชา มีความรู้ดี มีความประพฤติดี โดยมีแนวทางให้ผู้ต้องการเป็นคนดี ได้
จดจำ ยึดถือและประพฤติดังนี้

1. มีความรู้ดี
2. มีมารยาทงาม
3. มีความซื่อสัตย์สุจริต
4. มีน้ำใจดี น้ำใจงาม
5. พุดจาไพเราะ สุภาพ นุ่มนวล ไม่หยาบคายและไม่แข็งกระด้าง พุดแต่เพียงพอดี
ไม่พุดเพื่อเจ้อ พุดแต่ความจริง ไม่พุดปิด พุดแต่คำที่สมานให้เกิดความสามัคคี ไม่ยุยงให้เขา
แตกร้างกัน
6. เป็นผู้ขยัน ไม่เกียจคร้าน
7. เป็นผู้ประหยัด ใช้จ่ายโดยพอดี ไม่ฟุ่มเฟือย
8. รู้จักรักษาเกียรติยศตนเอง
9. ช่วยรักษาเกียรติยศของญาติ มิตรสหาย สถานที่อันตนทำงานและของเพื่อนร่วม
งาน
10. เป็นผู้รักความสงบ
11. เป็นผู้สามารถสร้างตนเองให้เป็นหลักฐานโดยชอบ
12. รู้จักปกครองตนเอง

บุญนพ สุทธิสิโล (2536) ได้รวบรวมโอวาทของพระธรรมโกศาจารย์(พุทธทาสภิกขุ)
ที่ได้แสดงไว้แต่ยุวชน โดยกล่าวว่าพลเมืองดีคือผู้ที่สามารถดำรงชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
ไว้ได้ โดยการทำหน้าที่พลเมืองดีดังนี้

1. มีความรักชาติ เคารพศาสนา เติบโตพระมหากษัตริย์
2. ศรัทธาการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
3. เคารพกฎหมายบ้านเมือง
4. เสียภาษีบำรุงรัฐ
5. ช่วยสร้าง ป้องกัน รักษาสาธารณะสมบัติของชาติ
6. พัฒนาตนเองให้สมบูรณ์และก้าวหน้าอยู่เสมอ
7. มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่การงาน

8. มีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่การงาน
9. ขยันหมั่นเพียร ประกอบอาชีพสุจริต
10. ประพฤติดีมีวินัย
11. รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
12. มีวิจารณญาณ ทำการโดยใช้ปัญญา ใคร่ครวญเสียก่อนจึงทำอะไร
13. เสียสละไม่เห็นแก่ตัว เมื่อชาติมีภัยก็สามารถเสียสละชีวิตเพื่อประเทศชาติได้
14. ไม่ตกเป็นทาสยาเสพติดและอบายมุขทุกชนิด

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต, 2531) ได้กล่าวถึง การครองตนเป็นพลเมืองดี เพื่อนำชีวิตและครอบครัวของตนไปสู่ความเจริญสงบสุข และเป็นพลเมืองดีที่สร้างสรรค์สังคม โดยประพฤติดังนี้

1. ไม่คบขี้สูหา มีวามกมุนในทางเพศ
2. ไม่ใจแคบ เสพสิ่งเลิศจรสผู้เดียว
3. ไม่พรวดเวลาถกถ้อยที่เลื่อนลอยไร้สาระ
4. ประพฤติมีวินัย ตั้งอยู่ในศีล 5
5. ประพฤติกิจหน้าที่สม่ำเสมอโดยสมบูรณ์
6. ไม่ประมาท กระตือรือร้นตลอดเวลา
7. มีวิจารณญาณ ทำการโดยใช้ปัญญา
8. สุภาพ ไม่ดื้อกระด้าง ยินดีรับฟังผู้อื่น
9. เสียมงาม รักความปรานีต สะอาดเรียบร้อย
10. พุดจา น่าฟัง ทั้งในกายก็อ่อนโยน ไม่หยาบคาย
11. มีน้ำใจเอื้อสงเคราะห์ต่อมิตรสหาย
12. เผื่อแผ่แบ่งปัน ช่วยเหลือคนทั่วไป
13. รู้จักจัดการงานให้เรียบร้อย และได้ผลดี
14. บำรุงพระสงฆ์ทรงความรู้ ผู้ทรงศีล พระธรรม
15. ใคร่ธรรม รักชาติความสุจริต
16. อ่านมาก ฟังมาก รู้วิชาของตนเชี่ยวชาญ
17. ชอบสอบถามคั้นคว้า ใฝ่หาความรู้ยิ่งขึ้นไป

ประเวศ วะสี (2535) ได้เขียนคุณสมบัติของคนไทยสมัยใหม่ไว้ 10 ประการ คือ

1. เป็นบุคคลเรียนเร็ว ชอบการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต
2. มีความรู้ทั้งทางวัฒนธรรม ทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและการจัดการ
3. ประกอบอาชีพได้
4. สามารถดูแลสุขภาพสภาพและความปลอดภัย
5. มีความรักธรรมชาติ รักเพื่อนมนุษย์และรักศิลปะ
6. มีโลกทรรศน์กว้างและจิตใจสาธารณะ
7. มีพฤติกรรมองค์กรและความสามารถในการสร้างความเป็นชุมชน
8. มีความอดทน สมานีและความปรารถนาดีในการทำงาน
9. การเข้าถึงความหลากหลายและความเป็นนานาชาติ
10. มีพัฒนาของจิตวิญญาณ (Spiritual development)

ท.พรหมใสภณ (2531) ได้ให้หลักธรรมที่ให้นักเรียนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ คือ เป็นคนดี ไว้ 4 ประการคือ

1. ความอดทนอดกลั้น (ขันติ)
2. มีความเคารพบน้อม (สัมมาคารวะ)
3. มีระเบียบวินัยและตรงต่อเวลา
4. มีความซื่อสัตย์สุจริต

สุจริต เพียรชอบ (2533) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะที่พึงปรารถนาของเยาวชนไทยที่สำคัญประกอบด้วย 7 ด้านด้วยกันคือ

1. ด้านลักษณะท่าทาง เยาวชนชายเป็นผู้ที่มีร่างกายแข็งแรง สุขภาพสมบูรณ์ มีกิริยาท่าทางกระฉับกระเฉงว่องไว เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี เยาวชนหญิงเป็นผู้ที่แต่งกายสะอาดเรียบร้อย สุภาพ มีกิริยามารยาทดี และมีหน้าที่ยิ้มแย้มแจ่มใส ร่าเริง เปิดเผย
2. ด้านการผลิต เยาวชนชาย เป็นผู้ที่สามารถตัดสินใจได้ดี มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ อยากรู้อยากเห็น ใคร่รู้ใคร่เรียน สามารถแสวงหาความรู้จากแหล่งต่าง ๆ เยาวชนหญิง เป็นผู้ที่มีความสุขุมรอบคอบ คิดอย่างมีเหตุผล คิดดีคิดชอบ มองโลกในแง่ดี อยากรู้อยากเห็น ใคร่รู้ใคร่เรียน และสามารถแสวงหาความรู้จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ

3. ด้านลักษณะนิสัย เยาวชนชาย เป็นผู้ที่มีความหนักแน่น อดทน มีกำลังใจเข้มแข็ง มานะพยายาม ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคต่าง ๆ เยาวชนหญิง เป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ สุจริต เมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โอบอ้อมอารี

4. ด้านมนุษยสัมพันธ์ เยาวชนชาย เป็นผู้ที่สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น เข้ากับผู้อื่น ได้ทุกระดับ ทุกเพศทุกวัย มีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่น มีอัธยาศัยดี ไม่เย่อหยิ่งถือตัว เยาวชนหญิงนั้น เป็นผู้ที่สามารถวางตนได้เหมาะสมกับกาลเทศะ สังคมและบุคคล สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ดี และมีน้ำใจชอบช่วยเหลือผู้อื่น

5. ด้านอารมณ์ เยาวชนชายเป็นผู้ที่อารมณ์มั่นคง ไม่หวั่นไหวง่าย มีสติสัมปชัญญะ รู้จักยั้งคิด และมีอารมณ์ร่าเริง แจ่มใสเบิกบาน เยาวชนหญิงเป็นผู้ที่มีอารมณ์ร่าเริง แจ่มใสเบิกบาน มีสติสัมปชัญญะ รู้จักยั้งคิด เป็นผู้รู้จักอดกลั้นและเก็บความรู้สึกได้ดี

6. ด้านวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี เยาวชนชายเป็นผู้ที่รักและหวงแหน ในวัฒนธรรมไทย สามารถใช้ภาษาได้อย่างถูกต้อง ให้ความร่วมมือและสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ที่อนุรักษ์วัฒนธรรมไทย เยาวชนหญิงเป็นผู้ที่มีความละเอียดอ่อน และซาบซึ้งในความงามของ ธรรมชาติและศิลปะต่าง ๆ มีความรู้ความเข้าใจในขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ อย่างแท้จริง และมีความรักและหวงแหนในวัฒนธรรมไทย

7. ด้านจริยธรรมและคุณธรรม เยาวชนชายเป็นผู้ที่รักความยุติธรรม มีความกตัญญูรู้คุณ กกล้าหาญ และเชื่อมั่นในการทำคุณงามความดี เยาวชนหญิงเป็นผู้ที่มีความกตัญญูรู้คุณ รัก ความยุติธรรม และมีความเคารพผู้อาวุโส

มณฑนา สังฆะกฤษณ์ และวราพรรณ น้อยสุวรรณ (2535) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะ ของคนไทยที่พึงประสงค์ในอนาคตอันจะเกิดจากการหล่อหลอมของการศึกษา ควรประกอบด้วย คุณ ลักษณะ 4 ประการที่สมดุลและกลมกลืนคือ

1. คุณลักษณะด้านปัญญา ได้แก่ เป็นผู้รู้จักเหตุและผล มีวิจารณ์ญาณในการ แยกแยะความผิดชอบชั่วดี คุณและโทษ รู้สิ่งที่ควรกระทำและไม่ควรกระทำบนพื้นฐานของ ความจริง รู้จักแก้ปัญหาได้อย่างชาญฉลาด ปราศจากอคติ และสามารถรู้เท่าทันต่อความ เปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและหลากหลาย รู้คุณค่าของภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ของสังคมไทย รู้จักเลือกรับวิทยาการและวัฒนธรรมจากภายนอกท่ามกลางความสับสนวุ่นวาย และสภาพการแข่งขันในสังคมเศรษฐกิจยุคใหม่

2. คุณลักษณะด้านจิตใจ ได้แก่ การมีความละเอียดต่อการกระทำผิด รู้จักควบคุมตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ภายในกรอบของความถูกต้องดีงาม รู้จักความพอดี มีสมาธิและมีความอดทน

3. คุณลักษณะด้านสังคม ได้แก่ การช่วยเหลือเกื้อกูลประโยชน์แก่กันและกันโดยไม่เห็นแก่ตัว การตระหนักและปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบที่พึงมีต่อผู้อื่น ต่อสังคมและต่อมวลมนุษยชาติ มีทักษะในการเผชิญหน้าและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทั้งส่วนตัวและกลุ่มในสังคมได้โดยสันติวิธี มีความเคารพในสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่นตามระบอบประชาธิปไตย รู้จักใช้อำนาจรัฐและเสริมสร้างทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีจิตสำนึกมุ่งมั่นที่จะพัฒนา และมีความพร้อมที่จะร่วมมือกันสร้างสรรค์สังคมให้มีสันติสุข ตลอดจนร่วมส่งเสริมบทบาทของประเทศในประชาคมโลกในทางที่เหมาะสม

4. คุณลักษณะด้านร่างกาย ได้แก่ รู้จักดูแลรักษาสุขภาพอนามัยทั้งของตนเองและของสมาชิกในครอบครัวได้อย่างเหมาะสม ทั้งมีความสามารถและทักษะในการประกอบกิจการงานและอาชีพที่สอดคล้องกับสมรรถภาพและศักยภาพของบุคคล

จำเริญ ให้ไทย (2536) กล่าวว่า พลเมืองดีจะต้องเป็นคนที่มีรักชาติ ภูมิใจในความเป็นชาติไทย มีความรู้เรื่องความเป็นมาและประวัติศาสตร์ของชาติไทย รู้ว่าสิ่งใดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ รู้จักรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีและมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ และรู้จักที่จะปรับปรุงแก้ไขขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมที่ไม่เหมาะสม ให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบัน มีความรู้เรื่องของศาสนาประจำชาติและศาสนาอื่น ๆ ในชาติ มีความศรัทธาเชื่อมั่นในศาสนา ซึ่งเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ รักษาไว้ซึ่งความสามัคคีของคนในชาติ เพื่อความมั่นคงของประเทศชาติ มีความรอบรู้เรื่องเหตุการณ์บ้านเมือง และรู้จักใช้จริยธรรมในการฟังข่าว อันเป็นผลที่จะนำไปสู่ความมั่นคงปลอดภัยของประเทศชาติ

กรมพล ท่องธรรมชาติ (2525) ได้กล่าวถึงคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งควรแก่การปลูกฝังให้แก่ประชาชนชาวไทย เพื่อจะช่วยให้ประชาชนไทยสามารถบำเพ็ญตนเป็นพลเมืองดีของชาติได้อย่างสมบูรณ์คือ

1. ค่านิยมการปกครองระบอบประชาธิปไตย รักและเทิดทูนชาติ
2. ความมีระเบียบวินัย
3. ความรับผิดชอบต่อหน้าที่

4. ความซื่อสัตย์สุจริต
5. การเสียสละเพื่อส่วนรวม
6. ความสามัคคี
7. ความกล้าหาญ
8. การไม่โลภ ไม่ขโมยและไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตผู้อื่น
9. การละอายและเกรงกลัวในการทำชั่ว
10. ความเชื่อมั่นในตนเองและมีเหตุผลในการกระทำ

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2527) กล่าวถึงลักษณะของคนดีว่าต้องเป็นผู้ที่มีคุณความดีมีความงามดังนี้

1. มีความเที่ยงธรรม
2. ขยันหมั่นเพียร
3. หมั่นคิดค้นหาความรู้เพิ่มเติม
4. มีใจกว้าง รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
5. รู้จักตนเอง
6. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
7. รอบคอบ
8. ไตร่ตรองรอบคอบ
9. รับผิดชอบ
10. เห็นการณ์ไกล
11. มีศีลธรรม
12. ตรงต่อเวลา
13. ซื่อตรง
14. บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่ตนและผู้อื่น
15. อ่อนน้อม
16. มีเมตตากรุณา
17. กตัญญูกตเวที

นพพร พานิชสุข (2531) ได้เสนอแนวทางการพัฒนาคุณภาพของคนในชาติไว้ดังนี้

1. รู้จักสิทธิหน้าที่ ตลอดจนความรับผิดชอบของแต่ละคนอย่างจริงจัง ด้วยจิตสำนึกอย่างถูกต้อง
2. มีความขยัน อดทน การประหยัดและการรักษาความก้าวหน้าของตนเอง เป็นสำคัญ
3. รู้จักพึ่งตนเอง
4. สำนึกในศักดิ์ศรีโดยลดความเห็นแก่ตัวให้น้อยลง
5. ลดละความอิจฉา ริษยา การใส่ร้ายผู้อื่นโดยไม่เป็นธรรม และฝึกฝนให้ร่างกาย แข็งแรงสมบูรณ์

พนอม ธรรมบุตร (2535) ในอนาคตเราต้องการคนที่มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ คือ คนคิดเก่ง คนวางแผนเก่ง และคนปรับตัวเก่ง

สมพงษ์ เกษมสินและจรูญ สุภาพ (2520) ได้ให้ความหมายของพลเมืองดีไว้ว่า หมายถึงการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีที่มีคุณภาพในระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย เช่น การแสวงหาความรู้ ปฏิบัติตนตามนโยบายของชาติ ไม่ละเมิดกฎหมาย มีส่วนร่วมในการทำนุบำรุงประเทศโดยการเสียอากร เข้าร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมต่าง ๆ เท่าที่เวลาอำนวยให้

สุมน อมรวิวัฒน์ (2518) ณรงค์ ลินสวัสดิ์ (2521) ได้เสนอลักษณะของความเป็นพลเมืองดีใกล้เคียงและสอดคล้องกับแนวคิดของ วีรยุทธ วิเชียรโชติ (2525) โดยกล่าวถึงคุณลักษณะของพลเมืองดีที่ช่วยในการพัฒนาประเทศ ควรมีลักษณะดังนี้คือเป็นผู้ที่มีความเข้าใจในวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย มีระเบียบวินัย รู้จักสิทธิและหน้าที่ เป็นผู้จัดระบบชีวิตของตนเองได้อย่างเหมาะสม มีความประหยัด สามารถปรับตัวได้ดี พร้อมต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง มีความคิดเป็นวิทยาศาสตร์ มีความกระตือรือร้นและสร้างสรรค์ ความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ตระหนักในความสำคัญของตนเอง เชื้อมั่นในตนเอง มีความรับผิดชอบและร่วมมือกับสังคม มีทัศนคติที่ดีต่อผู้อื่น มีเหตุผล

พนัส นันนาคินทร์ (2520) เห็นว่าคุณลักษณะที่นำไปปลูกฝังให้กับนักเรียนในโรงเรียนคือ

1. ความยึดมั่นในวัฒนธรรมและค่านิยมอันดีงามของคนไทย เป็นผู้มีระเบียบวินัย รู้จักสิทธิและหน้าที่ของประชาชนตามระบอบประชาธิปไตย มีความสามัคคี มีความกตัญญูกตเวที ต่อผู้มีพระคุณ

2. การพัฒนาสมรรถภาพส่วนบุคคล คือ ร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ มีความคิดสร้างสรรค์ รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ มีความซื่อสัตย์สุจริต รู้จักพึ่งตนเอง ขยันขันแข็ง ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค มีความสามารถในการฟัง พูด อ่าน เขียน

3. ความสามารถในการเชิงเศรษฐกิจ คือ การเป็นผู้บริโภคที่ดี รู้จักประหยัดและออมทรัพย์ รู้จักสงวนทรัพยากรธรรมชาติ ไม่รังเกียจการทำงานที่สุจริต รู้หลักการและวิธีการของสหกรณ์ รู้จักการประสานประโยชน์ของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล

4. เป็นผู้ตั้งมั่นในจริยธรรม คือ มีน้ำใจนักกีฬา เสียสละเพื่อส่วนรวมและความอยู่รอดของประเทศชาติ รักเกียรติภูมิของชาติ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ รู้จักละอายใจต่อการหลีกเลียงหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย มีหิริโอตตัปปะ

5. ความรู้สึกในเรื่องชาตินิยม คือ มีความรักชาติ ยึดมั่นในอุดมการณ์แห่งชาติ จงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์

กรมการศาสนา (2522) ได้กำหนดคุณลักษณะของคนไทยที่ชาติต้องการดังนี้

1. มีระเบียบวินัย
2. มีความซื่อสัตย์สุจริตและยุติธรรม
3. ขยัน ประหยัดและยึดมั่นในสัมมาชีพ
4. สำนึกในหน้าที่และมีความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ
5. รู้จักคิดริเริ่ม วิจารณ์และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล
6. กระตือรือร้นในการปกครองระบอบประชาธิปไตย รักและเทิดทูนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
7. มีพลานามัยที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ
8. รู้จักพึ่งตนเองและมีอุดมคติ
9. มีความภาคภูมิใจและรู้จักทำนุบำรุงศิลปะ วัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติ
10. มีความเสียสละ เมตตาอารี กตัญญูกตเวที กล้าหาญและสามัคคีกัน

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2526) ได้จัดทำคู่มือปลูกฝังค่านิยมกลุ่มนักวิชาการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับนักเรียน นักศึกษา ซึ่งได้ค่านิยมที่พึงประสงค์ที่ควรปลูกฝังแก่นักเรียน นักศึกษาดังนี้

1. การประหยัด
2. ความขยันหมั่นเพียร
3. ความมีสติและปัญญา
4. การพึ่งตนเอง
5. ความรับผิดชอบ
6. ความสามัคคี
7. การยึดมั่นในคุณธรรมและจริยธรรม
8. ความมีวินัย
9. ความรักชาติ

คณะกรรมการแห่งชาติเพื่อการวิจัยและพัฒนาระบบพฤติกรรมไทยร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ และกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม (2537) จัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการเรื่องการวิจัยและพัฒนาระบบพฤติกรรมไทย ได้กล่าวถึงความหมายของคนดีไว้ว่าเป็นคนที่ไม่เบียดเบียนตนเองและไม่เบียดเบียนผู้อื่น

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2537) ได้ออกข้อบังคับว่าด้วยจรรยาบรรณสำหรับข้าราชการพึงปฏิบัติดังนี้

1. เป็นผู้มีศีลธรรมอันดีและประพฤติตนให้เหมาะสม
2. ปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วยความซื่อสัตย์และไม่แสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบ
3. มีทัศนคติที่ดีและพัฒนาตนเองให้มีคุณธรรม จริยธรรม ทั้งเพิ่มพูนความรู้

ความสามารถและทักษะในการทำงาน

4. ปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วยความสุจริต เสมอภาค ปราศจากอคติ
5. ปฏิบัติหน้าที่ราชการอย่างเต็มกำลังความสามารถ รอบคอบรวดเร็ว ขยันหมั่นเพียร ถูกต้องสมเหตุสมผล โดยคำนึงถึงประโยชน์ของทางราชการและประชาชนเป็นสำคัญ
6. ประพฤติตนเป็นผู้ตรงต่อเวลา และใช้เวลาราชการให้เป็นประโยชน์ต่อราชการอย่างเต็มที่
7. ดูแลรักษาและใช้ทรัพย์สินของทางราชการอย่างประหยัด คุ่มค่า โดยระมัดระวัง

8. มีความรับผิดชอบในการปฏิบัติงาน ให้ความร่วมมือช่วยเหลือกลุ่มงานของตน ทั้งในด้านการให้ความคิดเห็น การช่วยทำงานและการแก้ปัญหาาร่วมกัน
9. ถ้าเป็นผู้บังคับบัญชา พึงดูแลเอาใจใส่ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาทั้งในด้านการปฏิบัติงาน ขวัญ กำลังใจ สวัสดิการ และยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาและปกครอง ด้วยหลักการและเหตุผลที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม
10. ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในทางที่ชอบ สนับสนุนให้เกิดความสามัคคี
11. ปฏิบัติต่อผู้ร่วมงานด้วยความสุภาพ มีน้ำใจ และมนุษยสัมพันธ์ที่ดี
12. พึงละเว้นจากการนำผลงานของผู้อื่นมาเป็นของตน
13. บริการประชาชนอย่างเต็มความสามารถด้วยความเป็นธรรม เอื้อเฟื้อ มีน้ำใจ และใช้กิริยาวาจาที่สุภาพอ่อนโยน
14. พึงประพฤติตนให้เป็นที่น่าเชื่อถือของบุคคลทั่วไป
15. พึงละเว้นการรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใด ซึ่งมีมูลค่าเกินปกติวิสัยที่วิญญูชน จะให้กันโดยเสน่หาจากผู้มาติดต่อราชการ

กรมการฝึกหัดครู (กิตติพงษ์ วงศ์สุนทร, 2527) ได้ทำการวิจัยเพื่อสำรวจโครงสร้างคุณลักษณะของจริยธรรมไว้ 11 ประการ คือ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความมีเหตุผล ความกตัญญูกตเวทีก ความมีระเบียบวินัย ความเสียสละ ความสามัคคี การประหยัด ความยุติธรรม ความอดุทน และความเมตตากรุณา

กระทรวงศึกษาธิการ (2533) ได้มีการพัฒนาหลักสูตรเพื่อให้สามารถมีส่วนร่วมในการปลูกฝังคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี ดังจะเห็นได้จากหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) มีความคาดหวังให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น และทำงานอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตให้พร้อมที่จะทำประโยชน์กับสังคมตามบทบาทหน้าที่ของตน ในการนี้จะต้องปลูกฝังให้ผู้เรียนเกิดลักษณะในด้านต่าง ๆ ต่อไปนี้

1. การพัฒนาตน ได้แก่ มีความรู้พื้นฐาน มีสุขภาพกายใจสมบูรณ์ แก้ปัญหาเป็น เสียสละและมุ่งพัฒนา
2. การพัฒนาอาชีพ ได้แก่ การทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ รักการทำงาน และทำงานเป็น
3. การพัฒนาสังคม ได้แก่ การปฏิบัติหน้าที่ของตนต่อบ้าน ชุมชน ประเทศและโลก

รายละเอียดของเป้าหมายและคุณลักษณะของผู้เรียนปรากฏในตารางต่อไป

แนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร : การศึกษาเพื่อพัฒนาชีวิตที่ทำประโยชน์ต่อสังคม

คุณลักษณะของผู้เรียน	เป้าหมายการศึกษาระดับประถมศึกษา : พัฒนา ของสังคมและรู้ทันการเปลี่ยนแปลง	คุณลักษณะของ พลเมืองดี
<u>พัฒนาตน</u>		เป็นสมาชิกที่ดี ของมนุษยชาติ
1. มีความรู้พื้นฐาน	อ่านออก เขียนได้ คำนวณได้ เข้าใจธรรมชาติ	
2. มีสุขภาพกาย ใจ สมบูรณ์	บำรุงรักษาสุขภาพอนามัยส่วนตน	
3. แก้ปัญหาเป็น	วิเคราะห์เหตุผลและเสนอแนวทางในการแก้ปัญหา ของตนเองและครอบครัวได้	
4. เสียสละ	ไม่เอาเปรียบผู้อื่น	
5. มุ่งพัฒนา	รักการอ่านและแสวงหาความรู้อยู่เสมอ	
<u>พัฒนาอาชีพ</u>	ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ รักการทำงานและทำงานเป็น	เป็นสมาชิกที่ดี ของวงการอาชีพ
<u>พัฒนาสังคม</u> ปฏิบัติหน้าที่ของตน ต่อบ้าน ชุมชน ประเทศและโลก	รู้เข้าใจสภาพและการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่บ้าน สามารถปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ในฐานะ สมาชิกที่ดีของบ้าน ตลอดจนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมในชุมชนรอบ ๆ บ้าน	เป็นสมาชิกที่ดี ของสังคม

นอกจากนี้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ได้กำหนดจุดหมายของหลักสูตร ให้มีส่วนส่งเสริมความเป็นพลเมืองดี ดังนี้

การศึกษาระดับประถมศึกษา เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตให้พร้อมที่จะทำประโยชน์ให้กับสังคม ตามบทบาทและหน้าที่ของตน ในฐานะพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยผู้เรียนมีความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิต ทนต่อการเปลี่ยนแปลง มีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ทำงานเป็น และครองชีพอย่างสงบสุข

ในการจัดการศึกษาตามหลักสูตรนี้จะต้องมุ่งเน้นปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะ ดังต่อไปนี้

1. มีทักษะพื้นฐานในการเรียนรู้ คงสภาพอ่านออกเขียนได้และคิดคำนวณได้
2. มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับตนเอง ธรรมชาติแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงของสังคม
3. สามารถปฏิบัติตนในการรักษาสุขภาพอนามัยส่วนตนและครอบครัว
4. สามารถวิเคราะห์ต้นเหตุและเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนและครอบครัวได้
5. มีความภูมิใจในความเป็นคนไทย มีนิสัยไม่เห็นแก่ตัว ไม่เอาเปรียบผู้อื่นและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสงบสุข
6. มีนิสัยรักการอ่านและใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ
7. มีความรู้และทักษะพื้นฐานในการทำงาน มีนิสัยรักการทำงาน และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
8. มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมในบ้านและชุมชน สามารถปฏิบัติตนตามบทบาทและหน้าที่ ในฐานะสมาชิกที่ดีของบ้านและชุมชน ตลอดจนอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม ศิลปะ วัฒนธรรมในชุมชนรอบ ๆ บ้าน

จากจุดหมายของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ได้กำหนดคุณธรรมไว้ 13 ประการ คือ

1. ความใฝ่รู้
2. ความขยัน
3. ความอดทน

4. การประหยัด
5. ความซื่อสัตย์สุจริต
6. ความมีระเบียบวินัย
7. ความเสียสละ
8. ความเมตตากรุณา
9. ความกตัญญูกตเวที
10. การตรงต่อเวลา
11. ความสามัคคี
12. ความยุติธรรม
13. ความเป็นผู้มีวัฒนธรรมและปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี

นอกจากลักษณะความเป็นพลเมืองดีของไทยที่กล่าวมาแล้วในต่างประเทศก็มีผู้กล่าวเกี่ยวกับลักษณะความเป็นพลเมืองดีไว้มากพอสมควร พอที่จะนำมากล่าวคือ

กูรอลนิก (Guralnik, 1976) ได้ให้ความหมายคำว่าพลเมืองดีไว้ใน Webster's New Word, Dictionary of the American Language ว่าจะต้องเป็นผู้มีคุณสมบัติดังนี้

1. มีสถานภาพความเป็นพลเมือง
2. ต้องเสียภาษีบำรุงรัฐ
3. รู้จักสิทธิ และสิทธิพิเศษตามสถานภาพของตน
4. ต้องเป็นผู้ที่มีความประพฤติดีประพฤติดชอบ

ฮาเวนส์ (Havens, 1988 อ้างถึงใน พิษณุ โชติวงษ์, 2529) กล่าวถึงความรับผิดชอบของพลเมืองดีว่าพลเมืองดีต้อง

1. เชื่อฟังกฎหมาย
2. เสียภาษีอากร
3. ต้องมีส่วนร่วมทางการเมือง
4. ยอมรับความรับผิดชอบในผลหรือการกระทำของรัฐบาล
5. ต้องมีความกระตือรือร้น
6. ต้องเป็นทหาร

7. ต้องคิดถึงเรื่องการปกครองในรูปของ "เรา" ถูกปกครองและคณะ "เขา" เป็นผู้ปกครอง

เซอร์วูด (Sherwood, 1947) กล่าวถึงลักษณะของพลเมืองไว้ในหนังสือ "Citizenship" ว่า การเป็นพลเมืองดีนั้นต้องประกอบไปด้วยคุณลักษณะดังนี้คือการเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว กล่าวคือต้องมีความเคารพนับถือเชื่อฟังซึ่งกันและกัน มีความเมตตากรุณา ทำงานในส่วนที่เป็นหน้าที่ของตน ไม่ผัดวันประกันพรุ่ง และต้องเป็นที่พึ่งพาอาศัยของผู้อื่นได้ และต้องเป็นสมาชิกที่ดีของโรงเรียน มีความตั้งใจเรียนสม่ำเสมอ มีความซื่อสัตย์ ยอมรับนับถือในสิทธิของผู้อื่น เชื่อฟังผู้ใหญ่ มีความรับผิดชอบในทรัพย์สินและชื่อเสียงของโรงเรียน มีความร่วมมือในกิจกรรมของโรงเรียน นอกจากนี้จะต้องเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนด้วย คือต้องรู้จักใช้สิทธิออกเสียงอย่างระมัดระวัง เชื่อฟังกฎหมาย คิดถึงชุมชนมากกว่าตนเอง ยอมรับนับถือความคิดเห็นของคนส่วนมากและทำงานให้เป็นประโยชน์แก่ชุมชน

คาร์เตอร์ วิกู๊ด (Carter V. Good, 1959) ให้ความหมายคำว่าพลเมืองดี หมายถึง การเป็นสมาชิกตามลักษณะรูปแบบแห่งการปกครองอันเกี่ยวข้องกับสิทธิและหน้าที่ความรับผิดชอบต่อสังคมที่ตนดำรงอยู่

ลี กวน ยู (2524) ได้กำหนดหลักสุตรจริยธรรมที่เรียกว่า ระเบียบทองคำ (20 Golden Rules) เพื่อปลูกฝังความเป็นพลเมืองดีของประเทศสิงคโปร์ อันมีสาระสำคัญดังนี้

1. มาโรงเรียนด้วยเสื้อผ้าที่สะอาดเรียบร้อย
2. รักษาโรงเรียนและชั้นเรียนให้สะอาดและเป็นระเบียบ
3. นั่ง ยืนและเดินให้องอาจ
4. บริหารร่างกายทุกวัน
5. ทำการบ้านให้เสร็จเรียบร้อยตามกำหนด
6. เชื่อฟังคำแนะนำและปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ
7. ตั้งใจเรียน
8. ประพฤติดีทุกวาระ
9. ทักทายทุกคนด้วยความอ่อนน้อมในทุกโอกาส
10. เคารพผู้อาวุโสและครูบาอาจารย์
11. เป็นมิตรที่ดีของเพื่อนนักเรียนทุกคน

12. ถ่อมตนและฟังบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น
13. ซื่อสัตย์และพูดความจริงเสมอ
14. รักบิดามารดาและพี่น้อง
15. รักดีต่อสถาบัน
16. จงรักภักดีต่อประเทศชาติ
17. ฟังหลีกเลี่ยงการฟุ่มเฟือยเกี่ยวกับอาหาร เครื่องดื่มหรือกระแสไฟฟ้า
18. ใช้จ่ายแต่สิ่งจำเป็น
19. ปฏิบัติตามกฎหมาย
20. ฟังหลีกเลี่ยงกิจกรรมและเกมทุกชนิดที่เป็นอันตราย

เฟซ และบราวน์ (Farith and Brown, 1951) ได้กล่าวว่า ผู้ที่จะเป็นพลเมืองดีนั้นจะต้องมีคุณสมบัติดังนี้คือ

1. เป็นผู้ที่มีสุขภาพดีทั้งทางร่างกายและจิตใจ
2. มีความรู้ดี
3. มีความประพฤติดี กล่าวคือ ต้องซื่อสัตย์สุจริต มีเมตตากรุณา เชื่อถือได้ เสียสละ เห็นอกเห็นใจผู้อื่น ควบคุมตัวเองได้ ใ่วางใจได้ มีความจงรักภักดีต่อชาติ และรักความสะอาด
4. ต้องใช้สิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งหรือออกเสียงประชามติอย่างฉลาด ใช้ความคิด
5. ต้องรับผิดชอบต่อสาธารณสมบัติ

โรงเรียนฟลินท์ (Flint Public School, 1954) มีเอกสารที่กล่าวถึงลักษณะของความเป็นพลเมืองดี 8 ประการคือ

1. มีความภูมิใจและซาบซึ้งในคุณค่าของสิ่งที่เป็นมรดกของชาติ
2. มีความรู้ ความเข้าใจในกระบวนการแห่งประชาธิปไตย
3. เห็นคุณค่าของแต่ละบุคคล
4. มีประสบการณ์ในการนับถือศาสนา
5. เห็นคุณค่าในการมีสิทธิและเสรีภาพเท่าเทียมกัน
6. มีความภูมิใจและรักประเทศของตน
7. มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสถาบันและองค์การต่าง ๆ ของโลก
8. มีความต้องการที่จะสงวนทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ

ประเทศเกาหลีใต้ในระยะการพัฒนาฟื้นฟูเศรษฐกิจเป็นระยะแห่งการพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ต้องการฝึกอบรมให้เยาวชนมีความรับผิดชอบต่อการพัฒนาชาติ ฉะนั้นกระบวนการศึกษาแซมฮิล (Saemuel Education Process) จึงเน้นการปลูกฝังให้นักเรียนมีวิญญูณแห่งความขยัน ช่วยตนเองและให้ความร่วมมือ (Korean Educational developments Institute, 1979)

ฮาวิก (Havig, 1961) ได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับลักษณะของบุคคลที่มีคุณธรรมแห่งความเป็นพลเมืองดี เพื่อจะพัฒนาสังคมไว้ในบทความเรื่อง "เด็กในวันนี้กับโลกในวันหน้า" ดังนี้

1. เป็นผู้ที่มีลักษณะน่าคบและมองโลกในแง่ดี
2. เป็นบุคคลที่มีความสามารถในการปกครองตนเอง พร้อมทั้งจะเผชิญกับเหตุการณ์ในอนาคตได้เป็นอย่างดี
3. เป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จในกิจกรรมต่าง ๆ เสมอ
4. มีความสามารถในการควบคุมตนเองเกี่ยวกับความรู้สึกผิดชอบทางสังคม
5. เป็นผู้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ โดยมีต้องอาศัยการกระตุ้นจากผู้อื่น
6. เป็นผู้ที่มีเหตุผลและมองการณ์ไกล
7. เป็นผู้ที่มีใจกว้าง และยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
8. เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว
9. เป็นผู้มองโลกในแง่วิทยาศาสตร์และศาสนาอย่างเข้าใจ

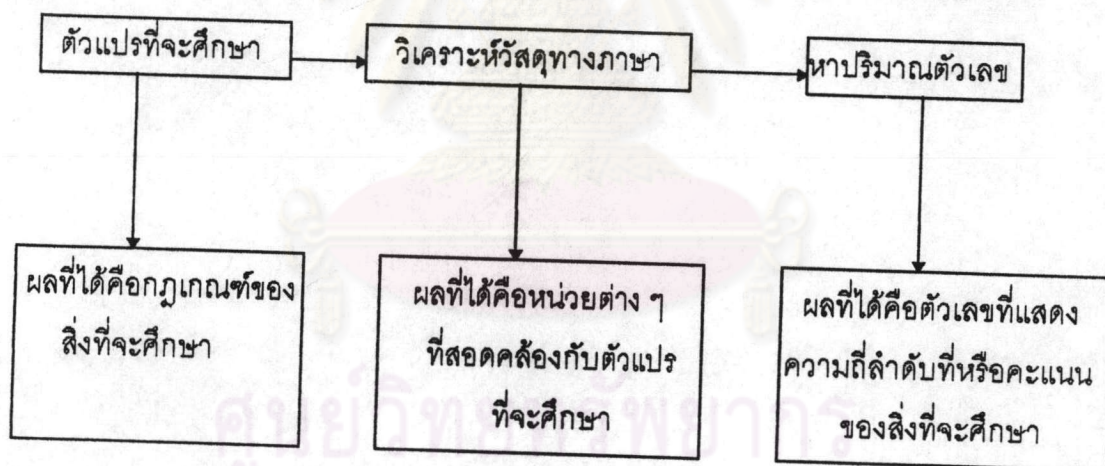
ผลจากการรวบรวมแนวคิดของบุคคลและสถาบันต่าง ๆ เกี่ยวกับลักษณะความเป็นพลเมืองดี ดังกล่าวมาแล้ว ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทำให้สรุปลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่สังคมไทยต้องการดังนี้

ลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่พึงประสงค์ของสังคมไทยประกอบด้วย ความมีเหตุผล ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การพึ่งตนเอง ความสามารถเลือกรับและนำความรู้สากลมาประยุกต์ใช้กับครอบครัวและชุมชน ความเมตตากรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การประหยัดและอดออม ความยุติธรรม ความเสียสละ สุขภาพดี ความสุภาพอ่อนโยน การใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ การรักความสะอาด การมีน้ำใจนักกีฬา การตระหนักในคุณค่าของการศึกษา ความกล้าหาญ การละเว้นเสพสิ่งเสพย์ติดให้โทษ การตรงต่อเวลา ทักษะด้านการคำนวณ ทักษะด้านการจัดการ ทักษะในการใช้เทคโนโลยี ทักษะทางด้านภาษาต่างประเทศ ความคิดริเริ่มในการประกอบอาชีพที่สุจริต ความขยันหมั่นเพียร ความสามัคคี ความอดทนอดกลั้น การมีมนุษยสัมพันธ์ ความเป็นผู้นำ

และผู้ตาม การเป็นผู้ผลิตและผู้บริโภคที่ดี การรู้จักสิทธิและหน้าที่ตามระบอบประชาธิปไตย ความมีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์สุจริต ความกระตือรือร้น ความสำนึกในความเป็นไทย การมีค่านิยมที่ถูกต้อง ความมกตัญญูต่เวที่ ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ การตระหนักและเห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และทักษะทางภาษาไทย

การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

สงบ ลักษณะ (2525) ได้กล่าวถึงการวิเคราะห์เนื้อหาไว้ว่า การวิเคราะห์เนื้อหาคือการใช้เทคนิควิธีแบบหนึ่งที่ใช้เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงปริมาณตัวเลขออกมาจากเนื้อหาใจความของวัสดุสารต่าง ๆ ที่ใช้สื่อความหมายของภาษา เช่น หนังสือ วัสดุที่ใช้สื่อความหมายของภาษาจะถูกอ่าน ศึกษา วิเคราะห์อย่างมีระบบ วิธีเชิงปรนัยให้ออกมาเป็นสิ่งที่วัดได้ในเชิงปริมาณ โดยอาศัยตัวแปรที่ต้องการเป็นหลัก ซึ่งการวิเคราะห์เนื้อหานี้จะต้องเป็นเทคนิคขั้นตอนสำคัญ ดัง แผนภูมิต่อไปนี้

บุญเรือง เนียมหอม (2529) กล่าวถึงการวิเคราะห์เนื้อหาว่าเป็นการวิจัยชนิดหนึ่งที่ศึกษาข้อมูลข่าวสารหรือเอกสาร เพื่อวัดความรู้ ข้อคิดเห็นหรือข้อมูลข่าวสารที่ต้องการศึกษานั้น ๆ ว่ามีแนวโน้มไปทางใด มีปริมาณมากน้อยเพียงใด

คาร์เนย์ (Camey, 1972) กล่าวถึงการวิเคราะห์เนื้อหาคือวิธีการใช้ในการศึกษาเนื้อหาสาระของเอกสารอย่างมีระบบ มีหลักเกณฑ์และกำหนดขั้นตอนอย่างมีระบบ

อุทุมพร จามรมาน (2531) กล่าวว่า การวิเคราะห์เนื้อหาเป็นงานสมอบที่ต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญในเนื้อหานั้น ๆ การวิเคราะห์เนื้อหาต้องกำหนดวัตถุประสงค์ของการวิเคราะห์ให้ชัดเจนว่าต้องการอะไร เพื่ออะไร การวิเคราะห์เนื้อหานั้นต้องมีเนื้อหาที่สื่อความหมายได้ครบถ้วนสมบูรณ์ แม้ว่าต้องทำการสุ่มออกมา ก็เป็นการสุ่มที่ไม่ลำเอียงและสุ่มอย่างดี ผลการวิเคราะห์เนื้อหาต้องได้รับการตรวจสอบทั้งในแง่ความเที่ยงและความตรง

วิธีวิเคราะห์เนื้อหา มี 2 ขั้นตอนคือ

1. การแปลภาษาเป็นข้อมูล
2. การแปลข้อมูลเป็นตัวเลข

ประภาวดี สืบสนธิ์ (2530) กล่าวว่า การวิเคราะห์เนื้อหาเป็นเทคนิคที่ใช้ในการศึกษาวิเคราะห์บันทึกเอกสาร ข่าวสารอย่างมีระบบและมีวัตถุประสงค์ เพื่อแสดงปริมาณการเน้นหรือความถี่ในการสื่อความหมาย เช่น การเปลี่ยนแปลงเนื้อหา ความน่าเชื่อถือของเนื้อหา โดยผู้วิจัยแยกเนื้อหาออกเป็นกลุ่ม และประเมินเนื้อหาตามเกณฑ์ที่กำหนดขึ้น การวิเคราะห์เนื้อหาจึงถือได้ว่าเป็นวิธีการแสวงหาข้อมูลเช่นเดียวกับวิธีการสำรวจโดยการสัมภาษณ์หรือการตอบแบบสอบถาม

เบอร์เรสัน (Berelson, 1971) ได้เสนอแนวคิดในขั้นตอนของการวิเคราะห์ไว้ว่าจะต้องสร้างเกณฑ์ขึ้นมาในรูปตารางวิเคราะห์ที่ประกอบด้วย ถ้อยคำ ภาษาที่มีความหมายตรงกับเนื้อหาหรือข้อความที่ต้องการวิเคราะห์ ในการวิเคราะห์เพื่อดูปริมาณความมากน้อยของเนื้อหานั้น อาจใช้วิธีนับจำนวนครั้งของเนื้อหานั้นที่ปรากฏอยู่ในสิ่งพิมพ์ที่ต้องการวิเคราะห์ แล้วสรุปออกมาในรูปของการบรรยายประกอบการเสนอเป็นตัวเลข เช่น เปอร์เซนต์ เป็นต้น

เคอร์ลิงเจอร์ (Kerlinger, 1986) ได้เสนอแผนการของการวิเคราะห์ไว้ว่าจะต้องเริ่มต้นจากการตั้งวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน กำหนดเนื้อหาที่จะนำมาวิเคราะห์ เพื่อความสะดวกในการแจกแจงหรือให้ค่าคะแนน ซึ่งอาจกำหนดเป็นลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1. เป็นคำ
2. กำหนดเป็นเรื่องหรือเป็นประโยค (Themes)
3. กำหนดเป็นลักษณะเฉพาะ
4. กำหนดเป็นหัวเรื่อง (Items)

5. กำหนดเป็นจำนวนหน้าเป็นตอน (Paragraph) หรือกำหนดโดยใช้ปัจจัยเวลาเข้ามาเกี่ยวข้อง

โกวิท ประชาลพฤกษ์ (2525) ได้เสนอขั้นตอนต่าง ๆ ในการวิเคราะห์เนื้อหา โดยในขั้นแรกต้องกำหนดเอกสารที่จะทำการวิเคราะห์ เช่น เล่มใด เรื่องใด จากนั้นกำหนดหัวข้อในการวิเคราะห์ เช่น ตรวจสอบดูว่าส่งเสริมจริยธรรมใดบ้าง ส่งเสริมกระบวนการทางวิทยาศาสตร์เพียงใด เชื้อต่อการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้มากน้อยเพียงใด เป็นต้น ซึ่งในข้อนี้เป็นการกำหนดจุดมุ่งหมายในการวิเคราะห์นั่นเอง เมื่อกำหนดหัวข้อได้แล้วจึงจัดสร้างรายการของคำ วลี ประโยค ใจความสำคัญที่เป็นบรรทัดฐานในการวิเคราะห์ และทดลองใช้เกณฑ์ที่เป็นบรรทัดฐาน อาจตรวจสอบค่าความเชื่อมั่นของการใช้ตารางมาตรฐานที่สร้างขึ้น เมื่อเครื่องมือนี้ใช้ได้แล้ว ก็ดำเนินการวิเคราะห์จริง นำเอาตารางบรรทัดฐานเหล่านี้ไปแจกนับคำ วลี ประโยคตามที่กำหนดไว้ การแจกนับนี้อาจทำทั้งเล่มหรือเลือกเล่มเอาก็ได้ เมื่อวิเคราะห์ได้แล้วก็ดำเนินการใช้สถิติวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบหรือคาดหมายค่าที่ต่าง ๆ ตามจุดมุ่งหมาย หลังจากนั้นดำเนินการเขียนรายงานต่อไป

นอกจากนี้ โกวิท ประชาลพฤกษ์ ยังได้กล่าวถึง หลักในการวิเคราะห์ใจความสำคัญว่า

1. คำ การวิเคราะห์คำว่าคำเหล่านี้หมายถึงอะไร คำนี้หมายถึงความซื่อสัตย์สุจริต คำนี้หมายถึงความจงรักภักดี มีมากน้อยเพียงใด
2. วลี นำวลีมาวิเคราะห์ว่า วลีนี้หมายถึงอะไร
3. ประโยค โดยการวิเคราะห์ทีละประโยค ว่าประโยคหมายความว่าอะไร ประโยคนี้ส่งเสริมคุณธรรมอะไร ส่งเสริมจริยธรรมอะไร

โกชัย สาริกบุตร และสมพร สาริกบุตร (2521) ได้แยกแยะลักษณะการวิเคราะห์ออกเป็นหลายลักษณะเช่น

1. วิเคราะห์เพื่อดูพัฒนาการของหนังสือตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยนำหนังสือของวิชาเดียวกันมาเปรียบเทียบกันทุกเล่ม
2. วิเคราะห์เพื่อดูความแตกต่าง ความคล้ายคลึง หรือจุดเน้นของหนังสือเล่มนั้น โดยนำหนังสือเรียนของวิชาเดียวกัน ระดับชั้นเดียวกัน มาเปรียบเทียบกันทุกเล่ม เพราะมีผู้แต่งหลายท่าน และแนวทางการแต่งหนังสือแตกต่างกันไป
3. การวิเคราะห์เพื่อดูอิทธิพลของหนังสือที่มีผลต่อผู้เขียนในทางใดทางหนึ่ง โดยสอบถามความคิดเห็นจากผู้เรียน ความต้องการของผู้เรียน ซึ่งจะวัดความน่าอ่านของหนังสือได้

4. วิเคราะห์เพื่อตัดสินคุณภาพของหนังสือเล่มนั้น ๆ โดยสอบถามความคิดเห็นจากครูผู้สอนหนังสือเล่มนั้น ซึ่งจะประเมินคุณค่าบางประการของหนังสือได้

5. วิเคราะห์เพื่อพิจารณาความสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของวิชา โดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้อย่างมีเหตุผล ซึ่งจะต้องศึกษาหลักสูตร ความมุ่งหมายเฉพาะเรื่องของวิชานั้น เพื่อตั้งเกณฑ์อย่างรัดกุม

ศศิวิมล รอบคอบ (253) ยังได้กล่าวถึงหลักในการวิเคราะห์เนื้อหาภายในและการวิเคราะห์ใจความสำคัญว่า ถ้าหากการวิเคราะห์นั้นใช้คำ วลี ประโยค การวิเคราะห์นี้เป็นการวิเคราะห์เนื้อหาภายใน แต่ถ้าหากใช้อีกวิธีหนึ่งคือ วิเคราะห์ทีละตอน (Paragraph) หรือทีละเรื่อง (Themes) ว่ามีเจตนารมณ์อย่างไร เราเรียกว่า เป็นการวิเคราะห์เอาเนื้อหาสำคัญหรือความคิดรวบยอด (concept) ของเนื้อหานั้น

จึงสรุปได้ว่า การวิเคราะห์เนื้อหาเป็นการวิจัยชนิดหนึ่ง ที่ใช้ศึกษาเนื้อหาสาระของเอกสารอย่างมีระบบ มีหลักเกณฑ์ และกำหนดขั้นตอนอย่างมีระบบ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงปริมาณ ตัวเลข ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน ว่าต้องการอะไร เพื่ออะไร และผลการวิเคราะห์ ต้องได้รับการตรวจสอบทั้งความเที่ยง (Reliability) และความตรง (Validity)

ความหมายและความสำคัญของหนังสือเรียนและหนังสืออ่านเพิ่มเติม

1. ความหมายของหนังสือเรียน

กรมวิชาการ (2538) ตามคำสั่งที่ วก 419/2522 หนังสือเรียนคือ หนังสือที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้ใช้สำหรับการเรียน มีสาระตรงตามที่ระบุไว้ในหลักสูตรอย่างถูกต้อง อาจจะเป็นเล่ม เป็นแผ่น หรือเป็นชุดก็ได้ อนึ่งหนังสือเรียนอาจมีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน ดังนี้ หนังสือเรียนแบบเรียน แบบสอนอ่าน หนังสือประกอบการเรียน

ประภาศรี สีหอำไพ (2524) กล่าวไว้ว่า หนังสือเรียน (Textbooks) คือหนังสือที่บรรจุเนื้อหาตามหลักสูตร ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการออกใบอนุญาตให้ กำหนดให้เป็นหนังสือที่ใช้เรียนในระดับชั้นต่าง ๆ หรือเป็นหนังสือที่กระทรวงศึกษาธิการให้สอนได้โดยมีเกณฑ์พิจารณาคือเรียบเรียงเนื้อหาถูกหลักวิชาตรงตามหลักสูตรประมวลการสอน และมีความยากง่ายเหมาะสมกับระดับชั้น นักเรียนได้ใช้หนังสือแบบเรียนทั้งในชั้นเรียนและเรียนด้วยตนเอง มีความสะดวกที่จะค้นเนื้อหา

ที่เรียบเรียงไว้อย่างมีระเบียบ ให้เรียนรู้ตามหน้าที่และสารบัญที่กำหนดไว้ วิธีอ่านก็แล้วแต่ความต้องการ คือบางตอนอาจจะผ่าน ๆ ไป เก็บเอาแต่ใจความสำคัญมาสรุป บางตอนอาจย้ำเน้นเนื้อหา ตัวอักษร และภาพประกอบ ตลอดจนตารางข้อมูลต่าง ๆ ช่วยให้ผู้เรียนได้รับมโนทัศน์และเนื้อหาได้อย่างแจ่มแจ้ง รวดเร็ว มีกิจกรรมเสนอแนะ และแบบฝึกหัดประเมินผลตามวัตถุประสงค์ การเรียนการสอน

ทัศนีย์ ศุภเมธี (2532) กล่าวว่า หนังสือเรียน หมายถึง หนังสือที่ได้เขียนขึ้นโดยมีสาระตรงตามหลักสูตรในระดับนั้น ๆ และวิชานั้น ๆ เพื่อใช้เป็นสื่อการเรียนการสอนอย่างหนึ่ง เพื่อให้ให้นักเรียนได้เรียนเรื่องเดียวกัน และเกิดความเข้าใจในเรื่องราวต่าง ๆ ในแนวเดียวกัน

วาริ ธีระจิตร (2534) กล่าวถึงแบบเรียนสอดคล้องกับ ทัศนีย์ ศุภเมธี ว่าคือหนังสือที่ได้รวบรวมรายละเอียดของเนื้อเรื่องถูกต้องตามหลักวิชาและข้อเท็จจริง ตามที่ระบุไว้ในหลักสูตร ทั้งในด้านความรู้ เจตคติและทักษะ เพราะการจัดทำแบบเรียนได้คำนึงถึงหลักการสอน ความสามารถของเด็กแต่ละวัย

Carter V. Good (1959) ได้อธิบายความหมายของแบบเรียนหรือหนังสือเรียน (Textbooks) ไว้ 2 ประการคือ

1. หมายถึงหนังสือใด ๆ ก็ตามที่ใช้ในการสอน
2. หมายถึงหนังสือที่เกี่ยวข้องกับวิชาที่กำหนดไว้ในการเรียน มีการจัดลำดับอย่างมีระบบ เพื่อใช้ในการสอนแต่ละระดับชั้น และใช้เป็นอุปกรณ์การเรียนที่สำคัญตามวิชาที่กำหนด

ชาญชัย ศรีไสยเพชร (525) และภิญญาพร นิตยะประภา (2534) กล่าวถึงแบบเรียนไว้สอดคล้องกันคือ แบบเรียนเป็นหนังสือที่เด็กต้องเรียน ซึ่งได้รับการคัดเลือกแล้ว โดยครูนำมาเป็นหลักในการสอน

ฉวีวรรณ คูหาคานนท์ (2527) ได้กล่าวถึงแบบเรียนไว้ว่าเป็นหนังสือที่ใช้สอนเป็นหลักในวิชาที่เรียนของเด็กแต่ละระดับชั้น หนังสือแบบเรียนจะต้องมีการจัดลำดับเนื้อเรื่องให้เหมาะสมและถูกต้อง เพื่อเป็นอุปกรณ์สำคัญสำหรับวิชาที่กำหนดให้ ต้องให้นักเรียนได้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้อง มีความคิดรวบยอด และได้หลักการเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาต่อไป แบบเรียนจะต้องให้ข้อเท็จจริงที่อธิบายให้เข้าใจง่าย เหมาะสมกับความรู้และวัยของเด็ก ใช้ภาษาง่าย ๆ ตัวสะกด การันต์ถูกต้อง

จากความหมายของหนังสือเรียน ตามที่ผู้เขียนไว้ดังกล่าวมาข้างต้น พอนำมาสรุปได้ว่า หนังสือเรียนคือหนังสือที่ได้รับการรับรองจากกระทรวงศึกษาธิการให้ใช้ได้ เป็นหนังสือที่ครูใช้เป็นหลักในการสอนและนักเรียนก็จำเป็นต้องใช้เรียนด้วย มีเนื้อหาตรงตามหลักสูตร มีวิธีการเรียบเรียงเนื้อหาเหมาะสมกับระดับชั้น การใช้ภาษามีความยากง่ายและสะกดการันต์ถูกต้องเหมาะสมกับวัยของเด็ก

2. ความสำคัญและประโยชน์ของหนังสือเรียน

หนังสือเป็นสื่อสำคัญยิ่ง เราสามารถบรรจุสิ่งต่าง ๆ ลงหนังสือได้ แม้แต่โลกทั้งโลกหรือจักรวาลทั้งหมด ความคิด จินตนาการทุกรูปแบบของมนุษย์ก็สามารถถ่ายทอดเป็นภาพและตัวหนังสือลงในหนังสือได้ และถ้าเป็นหนังสือเรียนยิ่งมีความสำคัญ เพราะเป็นหนังสือที่ได้คัดเลือก ได้เขียน ได้พัฒนาขึ้น เพื่อใช้เป็นหนังสือเรียนโดยเฉพาะ การเรียนโดยไม่มีหนังสือก็คงเหมือนคนตาบอดต้องอาศัยเพื่อนบอกอย่างเดียว (พนม พงษ์ไพบูลย์, 2536)

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2536) กล่าวถึง ความสำคัญของหนังสือไว้ว่าหนังสือเป็นเครื่องมือสื่อสารที่จะช่วยเพิ่มพูนความรู้ความสามารถส่งเสริมปัญญา ปลุกฝังความสนใจ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน และความบันเทิงและเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตลอดจนจนข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความก้าวหน้าทางวิชาการ และความเคลื่อนไหวของเหตุการณ์บ้านเมือง

Brown, lewes and Hardleroad (1973, อ้างถึงในวาริ ธิระจิตร, 2531) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของหนังสือเรียนที่ครูจะนำไปใช้ในการเรียนการสอนดังนี้

1. หนังสือเรียนเป็นอุปกรณ์ที่จะช่วยให้เด็กนักเรียนศึกษาได้เป็นรายบุคคล ตามระดับความสามารถและความสนใจของนักเรียน นอกจากนี้จากจำนวนหนังสือเรียนหลาย ๆ เล่มนักเรียนมีโอกาที่จะเลือกเนื้อหาตามความต้องการของนักเรียนได้
2. ทางด้านเศรษฐกิจ หนังสือเรียนนำมาใช้ได้ยาวนาน แล้วนำกลับมาใช้ได้อีก และเมื่อเปรียบเทียบราคากับเนื้อหาและส่วนประกอบอื่น ๆ ในหนังสือเรียนแล้ว หนังสือเรียนมีราคาถูกมาก
3. ช่วยจัดระบบการเรียนการสอนในชั้นเรียน หนังสือเรียนช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้วิธีการศึกษา หนังสือเรียนจะแนะนำกิจกรรม ตลอดจนเป็นแหล่งข้อมูลและช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้กับนักเรียนได้ ช่วยส่งเสริมประสบการณ์ในการอ่าน

4. ช่วยส่งเสริมการอ่าน หนังสือเรียนช่วยนักเรียนให้เรียนรู้การอ่านได้ดีขึ้น การศึกษาหาความรู้เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ มีกิจกรรมเสนอแนะคำถามต่าง ๆ รายชื่อหนังสืออ่านเพิ่มเติมที่จะช่วยกระตุ้นให้นักเรียนได้มีแนวทางในการเรียนรู้ที่แตกต่างไปจากการเรียนรู้เพื่อความจำเท่านั้น

5. หนังสือเรียนช่วยพัฒนาทักษะในการเรียนการสอนของครู คือมีส่วนช่วยแนะนำแนวทางในการสอนต่าง ๆ และการแก้ปัญหาในการเรียนการสอน

ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2527) กล่าวถึงประโยชน์ของหนังสือเด็กไว้สอดคล้องกับ ภิญาพร นิตยะประภา (2534) คือ

1. หนังสือเรียนเป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาเด็ก เพราะการอ่านหนังสือ จะทำให้เด็กมีความรู้กว้างขวาง เกิดจินตนาการ มีความคิดสร้างสรรค์ ฉลาดรอบรู้ มีเชาวน์ปัญญาไหวพริบดี
2. หนังสือเป็นอาหารสมองที่สำคัญอย่างยิ่งต่อเด็ก เนื่องจากวัยเด็กเป็นวัยที่กำลังเจริญเติบโต ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสมอง การที่เด็กได้อ่านหนังสือที่เหมาะสมกับวัย จะช่วยให้เด็กพัฒนาด้านสติปัญญาและอารมณ์ได้อย่างดี
3. หนังสือยังเป็นเพื่อนแก้เหงา ช่วยทดแทนสิ่งที่เด็กขาด เช่น ความรู้สึกว่ามีปมด้อย ทำให้เด็กเกิดความอบอุ่นทางใจ ผ่อนคลายความตึงเครียด และได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน

ทัศนีย์ ศุภเมธี (2532) กล่าวถึงความสำคัญของหนังสือเรียนไว้ว่า หนังสือเป็นเครื่องมือสำหรับพัฒนาผู้เรียน เนื้อหาที่มีอยู่ในหนังสือต้องมีความหมายและมีคุณค่า เพราะจะชี้ให้เห็นแนวความรู้ วิธีการเรียนและการจัดกิจกรรม ตลอดจนอาจแนะนำแหล่งความรู้ให้แก่ครูและนักเรียนด้วย

ประภาศรี สีอำไพ (2524) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการวิเคราะห์หนังสือเรียนและกล่าวถึงประโยชน์ของหนังสือเรียนดังนี้

1. ช่วยการสอนรายบุคคลให้ผู้เรียนได้ใช้ความสามารถของตนเอง ตามความสนใจ เลือกอ่านตามที่ตนต้องการ
2. หนังสือมีราคาถูกกว่าอุปกรณ์อื่น ๆ เพราะมีเนื้อหามาก มีภาพประกอบ แผนที่ แผนภูมิ ตาราง

3. บ่งบอกวิธีการสอนหลายรูปแบบ เพราะในหนังสือเรียนจะมีเนื้อหาประกอบกิจกรรมเสนอแนะ แบบฝึกหัด ใ้หมโนทัศน์และเนื้อหาใหม่

4. ช่วยการทบทวน ช่วยการอ่าน การค้นคว้า และการแก้ไขปัญหา จากกิจกรรมการเรียนการสอน และอธิบายรายละเอียดของหนังสือ บรรณานุกรม ใ้ใจใ้ผู้เรียนสนใจอ่าน

5. ช่วยปรับปรุงการสอน ทำให้ครูมีทักษะการสอนและการแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้มากขึ้น โดยใช้การสื่อความหมายด้วยภาษา ถ้อยคำ 4 วิธีคือ การบรรยาย การแนะนำ หลักเกณฑ์ การสรุปความหมายและทฤษฎีของเนื้อหาวิชานั้น ๆ

ผาสุก ยุทธเมธา (2530) กล่าวถึง ความสำคัญของหนังสือที่มีต่อเด็กไว้ดังนี้

1. หนังสือเป็นคลังภาษาที่ดงามสละสลวย เด็ก ๆ อ่านหนังสือจะช่วยให้รู้ภาษามากขึ้น โดยเฉพาะภาษาประจำชาติ

2. หนังสือเป็นแหล่งแนะแนวอย่างหนึ่ง

3. หนังสือช่วยใ้ใจใ้เกิดการสร้างสรรค์

4. หนังสือเป็นเครื่องพักผ่อนหย่อนใจ แม้ว่าในวันหนึ่ง ๆ เด็กมักยุ่งวุ่นวายกับการเรียนหนังสือในชั้นเรียนทั้งวันแล้วก็ตาม แต่เด็กยังมีเวลาว่างของตนสำหรับที่จะอ่านหนังสือที่ตนชอบเพื่อเป็นการพักผ่อนหย่อนใจเช่นกัน

5. หนังสือช่วยฟื้นฟูจิตใจใ้สดชื่น การได้อ่านบทประพันธ์ กวีนิพนธ์ดี ๆ บ่อย ๆ จะทำให้พ้นสภาพชีวิตประจำวันที่เร่งรีบไปสู่วิตที่สดชื่น

6. หนังสือช่วยใ้เข้าใจชีวิตที่แท้จริง เพราะเรื่องราวที่ปรากฏในหนังสือมักจะมีจำลองพฤติกรรมจริง ๆ ของมนุษย์

โกชัย สาริกบุตร และสมพร สาริกบุตร (2521) ได้กล่าวถึงแบบเรียนที่ดีมีประโยชน์ดังต่อไปนี้

1. เป็นแหล่งข้อมูลที่จะใ้เนื้อเรื่องและคำตอบในปัญหาต่าง ๆ อย่างมีขอบเขตในวิชานั้น ๆ และเหมาะกับระดับความรู้ของผู้เรียนในชั้นนั้น

2. เป็นแหล่งสำหรับตรวจสอบผลการทดลอง กฎเกณฑ์หรือทฤษฎีต่าง ๆ ว่าตรงกับ การทดลองจริงหรือตรงกับแหล่งอื่นหรือไม่

3. เป็นแหล่งกิจกรรม เป็นสื่อแนะแนวทางใ้เกิดการศึกษาค้นคว้าหรือค้นคว้าทดลอง แต่แบบเรียนก็เฉลยและบอกผลการทดลองไว้แล้ว

4. มีความสำคัญในฐานะเป็นเครื่องมือที่กะทัดรัด ช่วยกันสรุป ช่วยกันย้าความรู้ ความเข้าใจอย่างมีระบบ ช้ายังมีกิจกรรมหรือแบบฝึกหัดเสริมสร้างความเข้าใจให้พัฒนาสูงขึ้นไปเรื่อย ๆ ตามระดับชั้นเรียน

5. เป็นมาตรฐานสำคัญที่ช่วยสร้างความคิดอันดับแรก อันทำให้นักวิชาการหลายท่านเกิดแรงบันดาลใจสร้างสรรค์หนังสืออย่างอื่นออกมา

จากความคิดเห็นของหลายท่านที่กล่าวมา พอสรุปได้ว่าหนังสือเรียนมีความสำคัญและมีบทบาทมากในการจัดการเรียนการสอน โดยกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดให้ครูและนักเรียนได้นำมาใช้ในห้องเรียน เนื่องจากเป็นหนังสือที่เสนอข้อเท็จจริงตรงตามหลักสูตร หนังสือเรียนช่วยให้เกิดความรู้ ความเข้าใจมากยิ่งขึ้น นอกเหนือจากการสอนของครูในห้องเรียน ทั้งนี้ยังมีกิจกรรมหรือแบบฝึกหัดเสริมสร้างความเข้าใจให้พัฒนาสูงขึ้นเรื่อย ๆ ตามระดับชั้นเรียน

3. ความหมายของหนังสืออ่านเพิ่มเติม

กรมวิชาการ (2537) ตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ วก 419/2522 ได้ให้ความหมายของหนังสืออ่านเพิ่มเติม ว่าเป็น หนังสือที่มีสาระอิงหลักสูตรสำหรับให้นักเรียนอ่านเพื่อศึกษาค้นคว้าความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเองตามความเหมาะสมของวัยและความสามารถในการอ่านของแต่ละบุคคล หนังสือประเภทนี้เคยเรียกว่า หนังสืออ่านประกอบ

บันลือ พุกกระวัน (2533) กล่าวว่า หนังสืออ่านประกอบ (Supplementary readers) เป็นวัสดุการอ่านประเภทหนึ่ง ซึ่งไม่ใช่แบบเรียน แต่เป็นหนังสืออ่านเพิ่มเติมที่เด็กสามารถอ่านได้ทั้งในและนอกเวลาเรียน เด็กผู้เรียนอาจใช้หนังสืออ่านประกอบในหลายลักษณะด้วยกัน เช่น อ่านเพื่อค้นหาคำตอบ อ่านเพื่อขยายประสบการณ์ให้ลึกซึ้งเฉพาะเรื่อง อ่านเพื่อความเพลิดเพลิน เพื่อใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ หนังสืออ่านประกอบยังช่วยเสริมสร้างความสนใจในการอ่านได้ดีอีกด้วย

ภิญญาพร นิตยะประภา (2533) ได้กล่าวถึงหนังสืออ่านเพิ่มเติมว่าเป็นแบบเรียนอีกชนิดหนึ่งตามที่กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดไว้ แต่เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาสาระเพิ่มเติมไปจากหนังสือแบบเรียนหรือเพิ่มประกอบหนังสือแบบเรียนให้สมบูรณ์ขึ้น เป็นหนังสือที่มีประโยชน์อย่างยิ่ง นอกจากจะให้ความรู้เพิ่มเติมแล้วการเสนอเรื่องหรือการเขียนนำอ่านและอ่านเพลิดเพลิน

กว่าหนังสือแบบเรียน ซึ่งส่วนใหญ่มักจะมีข้อเท็จจริง สำหรับเด็กเริ่มอ่านหนังสือ หนังสืออ่านเพิ่มเติมจะช่วยให้การอ่านแตกฉานขึ้น

ชาญชัย ศรีไสยเพชร (2525) กล่าวว่า หนังสืออ่านเพิ่มเติม หมายถึง หนังสือชนิดหนึ่งสำหรับใช้ในโรงเรียน ให้เด็กได้อ่านประกอบกับหนังสือแบบเรียน ซึ่งมาจากคำว่า Supplement หมายถึง การแทรก การเพิ่ม การประกอบขึ้นจากสิ่งที่อยู่เดิม

ทัศนีย์ สุขเมธี (2532) ได้กล่าวถึงหนังสืออ่านเพิ่มเติมว่าได้แก่ หนังสือที่เขียนขึ้นเพื่อให้นักเรียนอ่านแล้วได้ความรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่ง ลึกซึ้ง กว้างขวางยิ่งขึ้น เป็นการเสริมเนื้อหาที่มีอยู่ในหนังสือเรียน หนังสือเหล่านี้อาจเขียนขึ้นตามหลักสูตรหรือบางเล่มเป็นหนังสือที่ในห้องตลาด แต่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวข้องและเสริมหลักสูตร ก็อาจใช้ได้กับหลายชั้นและหลายกลุ่มประสบการณ์ ซึ่งโรงเรียนควรมีหนังสือประเภทนี้ให้เด็กได้อ่านมาก ๆ และส่งเสริมให้เด็กรักการอ่านในใจ ศึกษาหาความรู้และความบันเทิงจากการอ่าน

จึงสรุปได้ว่า หนังสืออ่านเพิ่มเติม หมายถึง หนังสือที่มีเนื้อหาสาระอิงหลักสูตร โดยมุ่งขยายประสบการณ์ของนักเรียนให้กว้างขวางลึกซึ้งเฉพาะเรื่อง นอกเหนือจากหนังสือเรียน เป็นการส่งเสริมการค้นคว้าหาความรู้ได้เหมาะสมกับวัยและความสามารถของเด็ก ส่งเสริมให้เด็กรักการอ่าน

4. ความสำคัญและประโยชน์ของหนังสืออ่านเพิ่มเติม

ความรู้ ความเข้าใจและความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ นอกจากเด็กจะได้รับจากอบรมสั่งสอนจากครู อาจารย์ บิดา มารดา และสภาพแวดล้อมรอบตัวเด็กแล้ว ยังมีส่วนหนึ่งที่จำเป็นและสำคัญยิ่งต่อเด็ก และต่อไปแม้จะอยู่ในวัยผู้ใหญ่แล้วก็คือหนังสือที่จะหาอ่านเพิ่มเติม เพื่อเพิ่มพูนความรู้ของตัวเองให้ก้าวหน้าต่อไป เพื่อให้มีความรู้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมของคนเรา สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่อยู่ในสภาพแวดล้อม ตั้งแต่หนังสือพิมพ์ วารสาร หนังสือต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่เสนอข้อมูลและให้ความรู้เพิ่มเติมเสมอ นอกจากหนังสือแบบเรียนแล้วยังมีหนังสืออีกประเภทหนึ่งที่ทำให้ความรู้แก่นักเรียนให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น นั่นก็คือหนังสืออ่านเพิ่มเติม (วาริ ติระจิตร, 2531)

นอกจากที่กล่าวมาแล้ว วารีย์ ธีระจิตร (2531) ยังกล่าวถึงความสำคัญของหนังสืออ่านเพิ่มเติม แยกไว้เป็นข้อ ๆ ดังนี้

1. ช่วยเสริมสร้างความสนใจในการอ่านของเด็ก เพราะอ่านแล้วสนุก
2. ช่วยขยายประสบการณ์ของเด็กให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น
3. ช่วยเตรียมความพร้อมด้านการฝึกอ่าน การฟัง พูดและการเขียน
4. ช่วยเสริมทักษะการอ่านให้เด็กสามารถอ่านได้คล่องแคล่วรวดเร็ว
5. ช่วยให้เด็กใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
6. ช่วยให้เด็กเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถค้นคว้าหาความรู้ได้จากหนังสืออ่านเพิ่มเติม
7. ช่วยให้เด็กมีความซาบซึ้งและรู้สึกไพเราะในทางภาษาดีขึ้น

ทัศนีย์ ศุภเมธี (2532) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหนังสืออ่านประกอบไว้ดังนี้คือ

1. มีบทบาทช่วยให้นักเรียน นักศึกษาและครู มีความรู้ทันสมัยและกว้างขวางลึกซึ้ง
2. เป็นการช่วยเสริมทักษะทั้งทางการอ่าน และให้ความรู้แก่นักเรียน นักศึกษา
3. เป็นส่วนช่วยขยายความรู้ให้แก่เด็กที่สนใจและไม่หาความรู้
4. เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าเรื่องใดเรื่องหนึ่งให้ละเอียดลึกซึ้งจากเนื้อหาวิชาใน

หลักสูตร

บันลือ พฤกษ์วัน (2533) ได้กล่าวถึงความจำเป็นในการเลือกใช้หนังสือ

อ่านประกอบดังนี้

1. ช่วยขยายประสบการณ์ ทั้งยังมีภาพประกอบ ช่วยให้เข้าใจได้ง่ายขึ้นอีกด้วย
2. ช่วยย้ำในการซ้ำคำ ลักษณะประโยค การใช้คำและความหมายของคำ คำศัพท์ต่าง ๆ ได้ดี
3. ช่วยให้เกิดความเพลิดเพลิน สร้างนิสัยให้รักการอ่านได้มาก
4. สามารถสนองความต้องการในการอ่าน การฝึกทักษะ ซึ่งเด็กจะใช้เวลาอย่างมีประสิทธิภาพในห้องเรียน ห้องสมุด เป็นการเสริมสร้างลักษณะนิสัยให้รักการค้นคว้า และพัฒนาการอ่านได้มากกว่า
5. หนังสืออ่านประกอบที่เป็นเรื่องเป็นราว ย่อมช่วยขัดเซยความรู้สึกความบกพร่องทางด้านจิตใจของเด็กผู้อ่านเป็นรายกรณี เช่น เด็กที่ขาดความอบอุ่นจากที่บ้าน ได้รับการทารุณ

เข้มนวดกดข้น ก็สามารทที่จะหาส่วนชดเชยทดแทนได้จากเร่องราวที่เติมไปดว้ความ อบอุ่น ความมั่นคงทางใจ ความเมตตากรุณา และเสริมสร้างคุณธรรมได้เป็นอย่งดี

ความสำคัญและประโยชน์ของหนังสืออ่านเพิ่มเติมข้างต้น พอสรุปได้ว่าหนังสืออ่านเพิ่มเติมนั้น เป็นแหล่งศึกษา ค้นคว้าเร่องใดเร่องหนึ่งให้ละเอียดถี่งซึ่งจากเนื้อหาวิชาในหลักสูตร ช่วยให้นักเรียนใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เพื่อศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองเหมาะสมกับวัย และทำให้มีนิสัยรักการอ่าน

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เชี่ยวชาญ โสมขันเงิน (2527) เสกสรรค์ อรรถยานันท์(2526) และว่าสนา ยศบัญญัติ (2527) ได้ทำการวิจัยเร่องการวิเคราะห์เนื้อหาหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2, 3-4 และ 5-6 ตามลำดับ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ว่าเนื้อหาหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2, 3-4 และ 5-6 ตามลำดับ กล่าวถึงลักษณะความเป็นพลเมืองดีอย่างไรและมากน้อยเพียงใด เอกสารที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 แผนการสอนและคู่มือการสอนระดับประถมศึกษาปีที่ 1-2, 3-4 และ 5-6 ผลการวิจัยพบว่า

1. ลำดับของความเป็นพลเมืองดี จากมากไปหาน้อย 8 อันดับแรกมีดังนี้

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 ได้แก่ รักษาระเบียบวินัย มีความสามัคคี ความมีเหตุผล ความกล้าหาญอดทน ความรับผิดชอบ มีน้ำใจนักกีฬา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีสติสัมปชัญญะ

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-4 ได้แก่ ความมีเหตุผล มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความภูมิใจในความเป็นไทย เป็นสุภาพชน ใฝ่หาความรู้ความจริง ใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ ประหยัด เป็นผู้ผลิตและผู้บริโภคที่ดี

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ได้แก่ ความมีเหตุผล มีความรับผิดชอบ มีสติสัมปชัญญะ มีความขยันหมั่นเพียร มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ วางแผนในการทำงาน รักษาระเบียบวินัย มีความภูมิใจในความเป็นไทย

2. ลำดับของความเป็นพลเมืองดีที่มีความถี่น้อยที่สุด ดังนี้

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 ที่ไม่ปรากฏเลยได้แก่ กระตือรือร้นมุ่งอนาคต ตระหนักสนใจและมีส่วนร่วมทางการเมือง

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-4 จากความถี่น้อยไปหาความถี่มาก ได้แก่ ความเมตตา กรุณา มีความกตัญญูทุกเวที กระตือรือร้นและมุ่งมั่นอนาคต มีน้ำใจเป็นนักกีฬา มีค่านิยมที่ถูกต้อง

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ที่ไม่ปรากฏเลย ได้แก่ กระตือรือร้นมุ่งมั่นอนาคต ตระหนักสนใจและมีส่วนร่วมทางการเมือง

3. ประเภทเนื้อหาสาระ ที่บ่งบอกลักษณะความเป็นพลเมืองดีมากที่สุด

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 ได้แก่ ด้านความสามารถและทักษะทางกาย คิดเป็นร้อยละ

ละ 29.07

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-4 ได้แก่ ด้านความคิดรวบยอด คิดเป็นร้อยละ 48.20

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ได้แก่ ด้านความสามารถและทักษะทางกาย คิดเป็น

ร้อยละ 26.25

4. พฤติกรรมของลักษณะความเป็นพลเมืองดีมากที่สุดทุกระดับเหมือนกันคือ

พฤติกรรมที่พึงมีต่อตนเอง คิดเป็นร้อยละ 55.81, 42.15, และ 42.25 ตามลำดับ

ประเสริฐ กิติรัตน์ตระการ (2526) และเรียบร้อย ปรีกโชติง (2526) ได้ทำการวิจัยเรื่องการวิเคราะห์เนื้อหาหลักสูตรวิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย พุทธศักราช 2521 และ 2524 เกี่ยวกับลักษณะความเป็นพลเมืองดี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเนื้อหา หลักสูตรวิชาสังคมระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย พุทธศักราช 2521 และ 2524 ว่ามีเนื้อหาที่กล่าวถึงลักษณะความเป็นพลเมืองดีในลักษณะใดและมีจำนวนมากน้อยเพียงใด แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ หนังสือเรียนและคู่มือครูวิชาบังคับกลุ่มสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย พุทธศักราช 2521 และ 2524 ทุกรายวิชา ผลการวิจัยพบว่า

1. ลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่ปรากฏมากที่สุด 10 อันดับแรก เรียงลำดับจากความถี่มากไปหาน้อย ดังนี้

ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ได้แก่ มีความรับผิดชอบ มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย ตระหนักสนใจและมีส่วนร่วมทางการเมือง รักษาระเบียบวินัย รู้จักใช้และสงวนสาธารณสมบัติทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความเสียสละและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มีสติสัมปชัญญะ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย ใฝ่หาความรู้และความจริง

ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้แก่ รักษาระเบียบวินัย รู้จักใช้และสงวนรักษาสาธารณสมบัติทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อการประพฤติ

ผิด ความมีเหตุผล มีความรับผิดชอบ ประกอบอาชีพสุจริต มีความเมตตากรุณา มีความยุติธรรม มีสติสัมปชัญญะ ใฝ่หาความรู้และความจริง

2. ลักษณะพฤติกรรมความเป็นพลเมืองดีที่ปรากฏมากที่สุด

ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ได้แก่ พฤติกรรมที่พึงมีต่อสิ่งแวดล้อม ส่วนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้แก่ พฤติกรรมที่พึงมีต่อตนเอง

3. ประเภทเนื้อหาหลักลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่ปรากฏมากที่สุด เหมือนกันทั้งสองระดับ คือ ประเภทข้อเท็จจริงและความรู้ธรรมดา

ปฏิมา พุทธิทรัพย์ (2528) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวโน้มของความเป็นพลเมืองดีในหลักสูตรสังคมศึกษาในทศวรรษหน้า โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวโน้มของความเป็นพลเมืองดีในหลักสูตรสังคมศึกษาของไทยในทศวรรษหน้าว่ามีความหมายขอบข่าย คุณลักษณะและบทบาททางสังคม ตลอดจนแนวทางการพัฒนาบทบาทของความเป็นพลเมืองดี ผลการวิจัยมี ดังนี้

1. พลเมืองดี หมายถึง บุคคลที่มีความรู้ความสามารถ มีเหตุผลและวิจารณญาณในการตัดสินใจเลือกปฏิบัติ ตระหนักในบทบาทและมีความรับผิดชอบในสิทธิหน้าที่ที่มีต่อตนเอง ต่อครอบครัว ต่อบุคคลและสังคม ตลอดจนมีคุณสมบัติที่จำเป็นเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมของตนเอง

2. คุณลักษณะและบทบาทที่พลเมืองพึงมี ได้แก่ คุณลักษณะหรือคุณสมบัติที่ดีที่จำเป็นเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคม บทบาทหน้าที่ของบุคคลและบทบาทหน้าที่ทางสังคมในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม และในฐานะที่เป็นพลเมืองของชาติ

3. ขอบข่ายและการจัดเนื้อหาสาระเป็นการเตรียมบุคคล โดยสร้างอุปนิสัยที่ดี ความมีวินัยในการทำงาน ความมีจริยธรรมที่ดีงาม และให้สามารถพัฒนาตนเองทั้งทางด้านจิตใจ และสติปัญญา เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้ด้วยตนเอง เข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น และเห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกัน การจัดเนื้อหา มีลักษณะเป็นความคิดรวบยอดที่ผสมผสานกันในรูปแบบบูรณาการจากสังคมศาสตร์และอื่น ๆ คำนึงถึงความเป็นจริงในสังคม มีความสอดคล้องและยึดหยุ่นกับสภาพสังคมและท้องถิ่น

4. เนื้อหาสาระเกี่ยวข้องกับสภาพทางภูมิศาสตร์ การเมือง ระบบเศรษฐกิจ คุณธรรมค่านิยมในสังคมและเทคโนโลยีในปัจจุบัน

5. การจัดเนื้อหาในระดับประถมศึกษา เน้นเนื้อหาที่สร้างลักษณะนิสัยอันเป็นพื้นฐาน เนื้อหาใกล้ตัวในลักษณะรูปธรรมมากกว่าให้รู้เฉพาะศัพท์เทคนิค และคำจำกัดความ

เบื้องต้น

6. การจัดลำดับเนื้อหาหลักซึ่งขึ้นตามอายุ วุฒิภาวะ มีความเหมาะสมกับระดับชั้น มีความต่อเนื่องในแต่ละระดับจะต้องโยงสัมพันธ์จากตัวเองไปสู่สังคมภายนอก

ปรีชา วิหคโต (2527) ได้วิจัยเรื่องการสำรวจลักษณะพื้นฐานที่จำเป็นในการทำงานของเยาวชนในระดับประถมศึกษา กลุ่มตัวอย่างได้แก่ครูประจำชั้นและผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2,5 จำนวน 1,400 คน ผลการวิจัยพบว่าลักษณะนิสัยพื้นฐานที่จำเป็นในการทำงาน ซึ่งนักเรียนระดับประถมศึกษาควรมี เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ความสามัคคี การตรงต่อเวลา ความภูมิใจในการทำงาน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความสะอาดและรู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่น ลำดับความสำคัญของลักษณะนิสัยในการทำงานของนักเรียนจากมากไปน้อย 6 ลำดับแรก คือ ความขยัน ความอดทน ความรับผิดชอบ ความสามัคคี การตรงต่อเวลา และการประหยัด ลักษณะนิสัยในการทำงานที่มีค่าความต้องการสูงสุด 6 ลำดับแรก คือ การรู้จักใช้เทคนิควิธีการใหม่ ๆ ความรับผิดชอบ ความอดทน ความขยัน ความปรารถนาเรียบร้อยและความคิดริเริ่ม และความสอดคล้องระหว่างความสำคัญกับความต้องการทั้ง 6 ลำดับแรกแล้วพบว่า ลักษณะนิสัยพื้นฐานที่จำเป็นในการทำงานของนักเรียนระดับประถมศึกษาที่ควรเร่งส่งเสริมให้เกิดขึ้นก่อนคือ ความรับผิดชอบ ความอดทนและความขยัน

วราพร จำรัสประเสริฐ (2532) ได้ทำการวิจัยเรื่องทักษะของเยาวชนไทยในทศวรรษหน้า ตามทัศนะของนักสังคมศาสตร์ โดยรวบรวมทัศนะของนักสังคมศาสตร์จากกลุ่มตัวอย่าง 21 ท่าน โดยใช้เทคนิคเดลฟาย ผลการวิจัยมีดังนี้

1. ทักษะการคิดวิพากษ์วิจารณ์ ด้านการคิดวิเคราะห์ คิดอย่างถูกต้องตามทำนองคลองธรรม มีความสามารถในการสรุปความคิดรวบยอด และตัดสินใจโดยอาศัยข้อมูลประกอบการพิจารณา
2. ทักษะมนุษยสัมพันธ์ โดยเป็นผู้รู้จักให้อภัยผู้อื่น รู้จักขอโทษเมื่อกระทำผิด ความมีเมตตา การเคารพศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ของตนเองและผู้อื่น
3. ทักษะเฉพาะบุคคล เป็นผู้รู้จักเหตุผล รู้จักตนเอง ใฝ่หาความรู้และทักษะเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต รู้จักประมาณตน มีระเบียบวินัย รู้จักกาลเทศะ ควบคุมตนเอง ขยันหมั่นเพียรและรู้จักชุมชน
4. ทักษะทางสังคม มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม เข้าใจบทบาทหน้าที่ของ

ตนเอง ใช้สิทธิเสรีภาพอย่างมีคุณธรรม ปฏิบัติตนตามบทบาทและหน้าที่อย่างถูกต้องทั้งทางโลกและทางธรรม สนใจข่าวสารและรับรู้การเปลี่ยนแปลง รู้จักอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ รู้จักเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี มีความรู้ความเข้าใจในระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตย

ในปี 2524 สิงหเชษฐ์ มีรัมย์ ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาคุณลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา ตามความต้องการของกลุ่มผู้ประกอบการอุตสาหกรรม และครูประถมศึกษาในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาด้านความรู้พื้นฐาน ทักษะ คุณธรรมและจริยธรรม ตามความต้องการของกลุ่มผู้ประกอบการอุตสาหกรรมและครูประถมศึกษาในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร พบว่า คุณลักษณะด้านความรู้พื้นฐาน ได้แก่ มีความสามารถด้านการฟังและการพูดภาษาไทย โดยสามารถสื่อสารทำความเข้าใจอาชีพ มีความรู้เกี่ยวกับการทำงานเป็นกลุ่ม คุณลักษณะด้านทักษะกล้ามเนื้อ ได้แก่ ทำงานด้วยความละเอียด ประณีต เรียบร้อยตามที่ได้รับมอบหมาย มีความสามารถในการทำงานกลุ่มและประสานงานกับผู้อื่นได้รวดเร็ว สามารถนำความรู้ที่มีอยู่ไปใช้ในการพัฒนาการทำงานของตนเองได้ ส่วนทักษะการคิด ได้แก่ ได้รับความก้าวหน้าในการทำงาน และจริยธรรม ได้แก่ มีความตรงต่อเวลา มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อตนเองและผู้อื่น มีวินัยต่อตนเอง และยึดมั่นต่อกฎระเบียบของโรงงานอย่างเคร่งครัด มีความขยันในการทำงานอย่างสม่ำเสมอ รู้จักรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง รู้จักให้อภัยและไม่คิดร้ายต่อผู้อื่น

มาลี อินทรสุข (2537) ได้ทำการวิจัยเรื่องคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนประถมสาธิตวิทยาลัยครูสวนสุนันทาในทัศนะของอาจารย์ผู้สอนและผู้ปกครอง ซึ่งผลการวิจัยเกี่ยวกับด้านความเป็นพลเมืองดีนั้นสอดคล้องกับ ดาร์ตัน ศิริวิริยะกุล (2524) ที่วิจัยเรื่องคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในทัศนะของครูประจำชั้นและผู้ปกครองในกรุงเทพมหานคร ก็คือ เคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย ภูมิใจ รักและเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์

สังเวียน เถาอินปาก (2534) ได้ทำการวิจัยเรื่องการวิเคราะห์เนื้อหาด้านจริยธรรมในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาด้านจริยธรรมในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเอกสาร ซึ่งพบว่า

1. หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) มีคุณลักษณะทางจริยธรรมปรากฏอยู่ โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ความมีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ ความใฝ่รู้ ความมีเหตุผล และความอดสาหะขยันหมั่นเพียร

2. คู่มือหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) มีคุณลักษณะทางจริยธรรมปรากฏอยู่โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ความมีระเบียบวินัย ความใฝ่รู้ ความรับผิดชอบ ความมีเหตุผล และความเป็นผู้มีวิถฒนธรรม

3. หนังสือเรียน มีคุณลักษณะทางวัฒนธรรมปรากฏอยู่ โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้

หนังสือเรียนในกลุ่มทักษะทุกระดับชั้น ได้แก่ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเมตตา กรุณา ความอดสาหะขยันหมั่นเพียร ความรับผิดชอบ การรู้รักสามัคคี

หนังสือเรียนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตทุกระดับชั้น ได้แก่ ความเสียสละ ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ ความอดสาหะขยันหมั่นเพียร ความมีระเบียบวินัย

หนังสือเรียนกลุ่มประสบการณ์พิเศษ (ภาษาอังกฤษ) ได้แก่ ความเป็นผู้มีวิถฒนธรรม ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความซื่อสัตย์สุจริต ความกตัญญูกตเวที ความอดสาหะขยันหมั่นเพียร

ศูนย์วิทยพัทพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย